

CULTURA CREȘTINĂ

APARE, CU ESCEPȚIA LUNILOR IULIE ȘI
AUGUST, LA 10 ȘI 25 n. A FIECĂREI LUNI.

Abonamente:
Pe un an: cor. 10.
Pe $\frac{1}{2}$ an: cor. 5.
In străin.: cor. 12.
Numărul 50 bani.

REDAȚIA:
Dr. Ioan Sâmpăleanu, Stefan
Roșianu, Dr. Victor Macaveiu,
Dr. Alexandru Nicolescu și
Dr. Alexandru Rusu.

Redacția și Admi-
nistrația: »Cultura
Creștină«. Blaj—
Balázsfalva.

O lămurire care se impune.

Noua episcopie gr.-catolică maghiară, dacă se va întemeia, va fi fără îndoială o lovitură grea pentru biserica noastră, chiar și în cazul, când integritatea provinciei noastre mitropolitane ar rămânea deocamdată neatinsă. Prin dismembrarea mai multor parohii din corpul acestei provincii — după cum se plănuiește —, aceasta lovitură ar crește apoi, de sine înțales, în măsură foarte însemnată.

Până în momentul, când scriem aceste șire, noua episcopie încă nu este însă un fapt împlinit, orice ar scrie, în această materie, gasetele ungurești tendențios informate, și credem neclintit, că nici nu va fi; cel puțin nu, în felul cum se plănuise. Dreptatea cauzei noastre trebuie să biruiască. Aceasta ne-a fost credința în trecut, și în aceasta credință nimic nu ne va putea clăți nici în viitor. Impărțirea dreptății e depusă însă în mâni omenești, cari, chiar bisericești să fie, încă pot să greșască, și astfel se poate ca Dumnezeu, voină să ne cerce, totuș va permite, să se realizeze planul slăbirei bisericii noastre unite. Urmările acestei eventualități sunt incalculabile. Prin ea s'ar deschide probabil o nouă epocă în istoria bisericii noastre române unite, și încă poate una mai plină de viață, ca cea de până acum.

Dar altceva dorim să atingem.

În aceste împrejurări de însemnătate istorică, se găsesc mulți, cari lipsiți total de busola unei orientări sigure, cred că fac bun serviciu cauzei noastre, aruncând la su-

prafată ideia rușerii legăturilor noastre religioase cu biserica Romei. Că au făcut-o aceste organe de publicitate cu puțină greutate, nu ne mirăm. Ne miră însă, că s'au putut pretă la așa ceva și organe, a căror orientare o credeam mai sigură, și a căror cuvânt cumpănește în viața noastră publică.

În fața acestor încercări, cari în loc să slăbească — înțelegându-se că sunt utopii —, se înmulțesc și devin tot mai înțefite, pentru a preveni o desorientare, care poate să nu fie lipsită de primejdie nici în ce privește lupta noastră față de celalt atac, credem că trebuie să strigăm un puternic: *Veto!* Oricum ar simți adeca cineva priitor la cauzele, cari la 1700 au determinat biserica noastră să se unească cu Roma, și chiar presupunând că întreagă Unirea a fost o faptă curat politică, trebuie să se știe, că astăzi, după două sute ani dela sf. Unire, credința noastră, că facem parte din corpul adevăratei biserici alui Hristos este cu mult mai adânc înrădăcinată în noi, și e mult mai vie, decât să putem permite ca cineva să ne bănuiască măcar, că din motive politice am putea să ne rupem de aceasta biserică.

Când, fără nici o însărcinare oficială, îndrăznim să spunem aceasta în numele bisericii noastre române unite, o facem cu atât mai împăcați în conștiință, cu cât avem convingerea, că biserica noastră, chiar și în cazul că s'ar întemeia episcopia nedorită, va fi și în viitor un paladiu al românității noastre, dacă nu mai sigur, cel puțin tot atât de sigur, ca și biserica ortodoxă națională. Pentru că va trebui să admită oricine, că pentru guvernul acestei țeri sanțurile crezute, atât de nebiruite, ale constituționalismului bisericii ortodoxe române nu vor fi o piedecă mai greu de înlăturat, ca acele, cari au stat, și respective stau încă, în calea episcopiei gr.-catolice maghiare.

Am spus aceste, pentru că am crezut că e timpul suprem să se spună, punându-se odată capăt nesfârșitelor încercări ale proselitismului de tarabă.

»CULTURA CREȘTINĂ«.

Biserica românească și Calvinismul dela moartea lui G. Bethlen până la Unirea cu Roma.

(II).

Opera de convertire a principelui Gheorghe Rákoczy II. a fost sprijinită în mare măsură de mamă-sa, principeasa văduvă Susana Lorántfy, văduva lui Gheorghe Rákoczy I, stăpânitoarea țării Făgărașului.

Cel dintâiu, care s'a gândit la o »reformare« a acestui ținut a fost românul Ștefan Majlat, stăpânitorul țării Oltului, care scria în vara anului 1541 din celea »Șapte-Turnuri« ale Constantinopolului, unde eră închis, soției sale Ana Nádasdy, să țină cu tărie la religiunea protestantă și să lucre pentru răspândirea ei și între Români din țara Oltului¹⁾. După moartea lui Ghenadie I (1579—1585), ținutul acesta a fost scos de sub jurisdicția episcopiei Silvașului, căreia îi aparține, și supus prim-parohului reformat din Făgăraș. Starea aceasta de supunere umilită a durat numai până în 1595, când Sigismund Bathori prin decretul din 4 Iunie îl supune din nou jurisdicției episcopului român, care eră Ion dela Prislop, dându-i dreptul de-aș face și în părțile acestea vizitațiile canonice și a putea încasa dela fiecare preot obicinuitul floren anual²⁾. Prin diploma lui Gheorghe Rákoczy I, din 10 Octomvrie 1643, iarăș sunt smulse trei protopopiate și supuse superintendentului calvin, care le administră prin protopopi denumiți pe lângă condiții grele, de a folosi la slujba divină limba românească, a propovădui învățăturile depuse în Catehismul din 1640, a părăsi superstițiile dela botez și cununie scl., cum vedem din diploma aceluiaș principe de dto 8 Iulie 1647, prin care a fost confirmată protopopia lui Ion Pop de Cichindeal peste satele Cornățel, Nucet, Săcădate, Avrig, Racovița, Sebeșul de sus și de jos, Porcești, Glimboaca, Coluni, Găinari, Noul, Feldioara, Rucăr, Săsăuz, Ghimbav, Fofeldea și Bundorf³⁾.

După moartea lui Gheorghe Rákoczy I, ținutul Făgărașului ajunge în posesiunea exclusivă a văduvei sale, Susana Lorántty. Bătrâna principeasă eră o aderentă sinceră și energică a presbiterianismului și astfel în districtul supus stăpânirii sale nu în-

¹⁾ Dr. Augustin Bunea, Stăpânii țării Oltului. București 1910 p. 38.

²⁾ Șincai, Cronica Românilor la a. 1596.

³⁾ »Răvașul« VIII. p. 374—76.

găduia în afacerile bisericești nici un amestec, nici principelui, nici superintendentului, fie calvin, fie luteran, și cu atât mai puțin episcopului românesc¹⁾. Toți locuitorii districtului, Români, Sași, Unguri, erau supuși consistorului reformat din Făgăraș.

Susanæ Lorántfy se siliă din toate puterile să scoată poporul român din întunerecul neculturii, pentru a-l putea converti mai ușor la calvinism. Cu datul de 2 Aprilie 1657 edă un decret despre vizitarea parohiilor și preoților români din districtul Făgărașului, a cărui cuprins e, pe scurt, următorul: Vizitatorii sunt denumiți. În tot anul sunt datori a vizita fiecare parohie cel puțin de două ori. Cu prilejul acestor vizitații își vor câștiga informații precise despre pregătirea preoților și despre felul cum își îndeplinesc datorițele. Pe cei neglijenți îi vor admonia de 2—3 ori și dacă nu se vor îndrepta îi vor depune. Tot atunci se vor interesă de cultura religioasă a tinerimii, de progresul poporului credincios în celea sfinte, de viața privată a preoților și a membrilor familiei lor. Vizitatorii nu pot dicta pedepse bănești, aceasta se ține de competența magistratului civil. De întreținerea lor pe timpul vizitațiilor se îngrijește preotul și poporul credincios.

În acelaș an întemeiază o școală românească în Făgăraș, ale cărei statute au fost publicate în 3 April sub titlul: A fogarasi olá scholának rendi és törvényei. Statutele acestea constau din cinci părți: I. Az olá schola helyéről, épületéről és immunitásáról. II. Az olá mesterről. III. A gramatikok és egyéb succrescensekről. IV. A schola visitatoriról. V. Az olá scholamester fizetéséről és az schola succrescenseknek sustentatjokról.

Școala românească e întemeiată în apropierea celei ungrești, ca astfel inspecțiunea să fie mai ușoară, elevii români se poată învăța ungrește și elevii unguri, cari voiesc, să poată învăța românește. Dascălii și elevii români au locuințe, sale de învățământ și curte proprie. Școala românească se bucură de privilegiile și favorurile celei maghiare. Magistrul școlii e denumit de stăpânitorul cetății și e supus consistorului reformat din Făgăraș. Trebuie să aibă pregătire temeinică câștigată în școala reformată, să știe scrie, citi și vorbi bine românește. Pe elevii din clasele inferioare îi va învăța a citi, a scrie și mai ales a citi fără greș Testamentul Nou, Psaltirea și Catehismul calvinesc

¹⁾ Pokoly, o. cit. II, 332.

apoi Tatăl nostru, Credeul, celea zece porunci, le va explica taina Botezului și a Cinei Domnului și, în stârșit, cântările bisericesti cum se cântă în Lugoj și Caransebeș și principiile Catehismului. Magistrul e dator a trăi în relații bune cu magistrul școlii ungurești, asemenea și elevii. În Dumineci și sărbătoriva merge cu elevii la biserică, unde va lua parte la serviciul divin, cântând cântările sfinte românește. Tot el e dator a traduce rugăciunile, cari se recitează zilnic și a le cântă în biserică.

Pentru controlarea învățământului se instituie o comisie constatătoare din 2—3 membri ai consistorului reformat, cari știu românește, din câte doi »boieri« și preoți români învățați. Aceștia sunt datori a vizita școala cel puțin de două ori pe lună. În fiecare an se vor ține două examene publice: unu primăvara cu două săptămâni înainte de Paști și unul toamna cu două săptămâni înainte de culesul viilor. La examene vor fi invitați preoțimea, »boierimea« și alți oameni învățați.

Magistrul școlii capătă anual dela principeasa 50 fl., 16 gălete de grâu, 25 vedre de vin, 80 vedre de bere, 2 porci sau, în schimb, 4 floreni, 2 cași, 25 care de lemne și dela »boieri« 50 fl. și câte-o găină. În schimbul banilor primiți dela »boieri« e dator a învăța copiii săraci gratuit. Pentru opt elevi săraci s întemeiază o fundație, la care concurg preoții cu câte 25 bani și o găină și satele cu 25 bani. Bani aceștia îi vor colecta udvarbirăii pe timpul examenelor publice. În districtul acesta numai aceia pot ocupa funcțiile de preot și învățător, cari au învățat în școala românească din Făgăraș¹⁾.

În toamna anului 1657 Gheorghe Rákoczy II a fost depus și tronul Ardealului a fost dat lui Francisc Rédey, care a stăpânit numai până în Octomvrie, anul următor, când în locul lui a fost ales Acațiu Barcsai. Acesta a așezat în fruntea țării Făgărașului, luată dela Susana Lorántfy, pe fratele său Andreiu, iar prin diploma din 9 Ianuarie 1659 scoate bisericile românești din părțile acelea de sub jurisdicția consistorului reformat din Făgăraș și le supune jurisdicției vlădicului românesc dela Bălgrad²⁾.

Vlădică la Bălgrad eră în timpul acesta Sava Brancovici, care a fost denumit prin diploma din 28 Decemvrie 1656 și a

¹⁾ Ambele diplome sunt publicate în »Magyar protestáns egyház-történelmi adattár« VIII, évfolyam p. 110 urm.

²⁾ N. Dobrescu, o. cit. p. 36—38.

păstorit cu mici întreruperi până la 1680¹⁾. Cu toate că din diploma amintită lipsesc condițiile din 1643, afară de aceea a tipăririi cărților de slujbă în românește și a întemeierii școlilor, Sava a fost totuș cel mai calvinizant vlădică din trecutul Bisericii române ardelenne, care a impus preoților săi observarea strictă a poruncilor de calvinizare, date de principii țării, cum arată limpede hotărârile sinodului ținut în 1675 la Alba-Iulia, cari sunt o repetiție a punctelor diplomei din 10 Octomvrie 1643. Și Sava Brancovici le poruncește preoților săi, ca și G. Rákoczy și Mihail Apafy să vestească cuvântul lui Dumnezeu românește, să citească în biserică și »în alte locuri unde va fi lipsă» cărțile »scrise și scoase pe limba românească», între cari eră și Catehismul calvin din 1640, respective din 1656, și cel din 1648; să înceapă căsătoria »cu cuvântul lui Dumnezeu și să se facă *cu jurământ* (după prescisele Molitevnicului calvin din 1564); să părăsească »bobonoșagurile ce nu iaste scrise la tipic»; să administreze Botezul cu »apă și cu foc» (!); »molitvă să nu facă nici vaselor nici hainelor»; muierile să nu țipe pe uliță; să nu facă molitve la dobitoace²⁾.

În cei câțiva ani de anarhie și de lupte sângeroase pentru tron, cari au urmat pentru detronarea lui Gheorghe Rákoczy II, avântul cuceritor al calvinismului a scăzut. Sub domnia lungă

¹⁾ Diploma de denumire alui Sava e publicată în Cipar, Arhiv pentru filologie și istorie p. 648—50. Incercarea mai recentă a istoricului sârb Radonic de-a explica ridicarea lui Sava la demnitatea vlădicească din motivul, că Rákoczy avea lipsă de un om cu legături strânse în principatele române, de-a căror ajutor avea nevoie înaintea expediției din Polonia, nu se poate accepta. Rákoczy eră cu mult mai mândru și mai îngâmfat decât să recurgă la astfel de mijloace pentru a-și câștiga prietinia și ajutorul unor voevozi ca Constantin Cârnu și Gh. Ștefan, cărora le putea impune pe altă cale. Pe Constandin Cârnu îl avea în mână. Acesta îi făcuse strașnice jurăminte de supunere, iar de alta parte tronul și-l datorită lui Rákoczy, ale cărui cătane străjuiau la București în frunte cu C. Mikes. Iată ce scrie dl Iorga despre legăturile dintre Rákoczy și cei doi voevozi: »Căzuți până la rostul unor dregători ai lui Rákoczy, care-i țineă în ascultare cu sinețile ca și cu străjile lui, ei trebuiau să se supună poruncilor crăiești, precum se deprinseseră a face cu celea ale împăratului turcesc». (Studii și documente IV p. CCLXXIX). Față de astfel de voevozi intervenția unui biet vlădică român eră superfluă.

²⁾ Cipar, Acte și Fragmente p. 143—150. Cfr. Dr. Augustin Bunea, Mitropolitul Sava Brancoviciu p. 26—38. Tendințele de calvinizare ale lui Sava Brancovici sunt recunoscute și de d. Iorga, care vorbește, de altcum, cu pietate despre el. Cfr. Istoria Bisericii române I, 363—64.

alui Mihail Apafy fanatismul calvinesc și-a ajuns culmea dezvoltării, iar Biserica românească, mulțumită proselitismului principelui, superintendenților Petru Kovásznai, Gáspár Tiszabécsi și Mihail Tofaeus și mulțumită lipsei de conștiință a vlădicului românesc Sava Brancovici, care era gata la orice numai să-și poată păstra cârja arhierescă, și-a ajuns culmea decădینții. Puterea și auctoritatea vlădicilor era aproape nulă. În toate acțiunile lor erau controlați de corporațiunea ctitorilor, cărora trebuia să le dea seamă de toate venitele mănăstirei și ale vlădiciei și fără știrea și învoirea lor nu putea deprinde nici un act episcopesc, cum erau d. p. vizitațiile canonice sau hirotonirea candidaților la preoție ¹⁾.

În 20 Februar 1669 M. Apafy aprobă, la cererea superintendentului Petru Kovásznai, diploma lui Sigismund Rákoczy din 15 Ianuarie 1608, prin care li-se dau preoților români trecuți la calvinism drepturi și privilejuri egale cu cele ale preoților unguri și tot atunci a aprobat și diploma lui Gheorghe Rákoczy din 10 Octomvrie 1643, adăugând încă patru puncte noi. În înțelesul acestor puncte noi, vlădicii români sunt datori a întemeia școli românești mai ales în mănăstirea din Bălgrad, în comitatele Hunedoarei și Maramurășului, a restaura tipografia românească din Alba-Iulia, care a perit cu ocazia năvălirilor tătărești din 1658, când orașul a fost pustiit și aprins, încât se numia *Nigra-Iulia* ²⁾ și de-a tipări cărțile necesare pentru slujba bisericească; a asculta de superintendentele calvin nu numai în alegerea, depunerea sau pedepsirea protopopilor și în aducerea hotărârilor mai importante, ci în toate afacerile bisericesti. De aceea e silit să participe în fiecare an împreună cu câțiva preoți, la sinodul calvin, de competența căruia să ține revizuirea și aprobarea deciziunilor luate în sinodul românesc. Tot în înțelesul acestor puncte, preoții, cari folosesc la slujba bisericească limba slavă, care era în timpul acesta limba oficioasă a bisericii ortodoxe române, vor fi depuși din oficiu ³⁾. În 1674 principele merge și mai departe în subjugarea bisericii române. Prin decretul din 14 Iunie impune superintendentului calvin Gaspar Tiszabécsi datorința de-a visita bisericile românești și de-ale conduce, îndreptând greșelile credincioșilor și ale preoților după buna sa chibzuială ⁴⁾. Acesta abuzând de puterea, care i-s'a dat, a scos o

¹⁾ Monumenta comitialia regni Transylvaniae XIV, 267–68.

²⁾ Ios. Benkő, Transylvania. Vindobonae 1788. II. 257.

³⁾ Cipar, Arhiv pentru filologie și istorie, p. 611–12.

⁴⁾ Ibidem, p. 575.

mulțime de parohii și protopopiate de sub jurisdicția episcopului românesc și a început a introduce inovații radicale în ceremonialul liturgic ortodox. Abuzurile acestea au provocat revolta preoșimii române și astfel Apafy a dat în 30 Decembrie 1675 un decret nou prin care a oprit scoaterea protopopilor și a preoșilor de sub jurisdicția episcopiei Bălgradului și împedecarea lor în folosirea libertăților și privilegiilor, cari li-s-au dat prin ordinațiunile principilor¹⁾.

În schimb Apafy dă preoșilor români o mulțime de privilegii, cu scopul vădit de-ai câștiga pentru reforma calvină, cum se vede limpede din diploma dată în 20 Decembrie 1673 (*»Volentes igitur de eorum sustentatione providere. in operibusque munii eorundem per hoc etiam eos adjuvare miseros; fors Deus illos dietim illuminans, utilis populi aedificationem laborabunt«*²⁾). Astfel în 1 Septembrie 1663 întărește diploma din 20 Martie 1659 alui Acașiu Barcsai, prin care preoșii români se scutiau de decimele și de nonele, cari trebuiau să le plătească fiscului și totodată îi scutește și de decimele de vin și de censul montan³⁾. Nefiind observată diploma aceasta, principele o aprobă din nou în 1666⁴⁾, iar în 20 Decembrie 1673 dă o altă diplomă, prin care preoșii români sunt scutiți de tot felul de decime, cari trebuiau să le dea fiscului din produsele averilor bisericesti și averilor private, asemenea din decimele de oi, porci și albine⁵⁾. Nefiind nici aceasta observată din partea celor puternici, Apafy dă în 12 August 1676 alta, prin care întărește privilegiile date preoșimii române în anii precedenți⁶⁾.

Privilegiile date de principii n'a rămas fără rezultat, mai ales în părțile unde contactul cu calvinii era mai viu. Actele sinoadelor protestante din superintendenția de dincolo de Tisa ne-au păstrat numele alor mulți »păstori« români, cari păstoriau fără hirotonie pe baza decretelor sinodale. Astfel în sinodul ținut în 7 Iunie 1671 la Dobrișin au fost »ordinați« români: Ivan Tataroși și Petru Kővesdi; în sinodul din 3 Septembrie 1673 ținut la Diószeg: Gallus Dedai; în cel din 23 Iunie ținut la Csátár: Gheorghe Váralyai, Mihail Szoárhegyi, Dumitru Totfalusi și Moise Tataroși;

¹⁾ Ibidem, p. 651.

²⁾ Ibidem, p. 574.

³⁾ Ibidem, p. 572—73.

⁴⁾ Monumenta comitialia regni Transylvaniae XIV, p. 195.

⁵⁾ Cipar, Arhiv pentru filologie și istorie p. 573—74.

⁶⁾ Ibidem, p. 574.

în cel ținut în 27—28 Noemvrie la Leta-mare: Mihail Sárszegi, Ioan Tankafalvi și Gavrilă Királyi. Acelaș sinod a îngăduit protopopilor romano-calvini Mihail Pop și Andreiu Nagra să ordoneze pe Ioan Debrecsényi, Petru Isopallagi și Gheorghe Funcskai; iar sinodul din 2 Iulie 1678 ținut în Szoboszló a ordonat pe Gál Pop ¹⁾).

Scutințele date preoților români în decursul timpului au durat numai până în 1680, când dieta ținută în 12 Ianuar la Sighișoara abrogă (art. 3) toate privilegiile, de cari se bucurau aceștia pe baza diplomelor și decretelor principilor ²⁾).

Fanatismul principelui și al superintendenților nu s'a mărginit numai la nimicirea autonomiei și independenței vlădiciei române și la împărțirea de privilegii ispititoare pentru preoțime, cu scop de-a o câștiga pentru propaganda calvină. Prin diploma din 20 April 1662 ținutul Făgărașului este scos din nou de sub jurisdicția vlădicului românesc din Bălgrad și supus jurisdicției unui episcop propriu, Daniil, denumit la intervenția cancelariului Ioan Bethlen de Kis-Bun, cu condiția de-a »reforma« bisericele românești de sub păstorirea sa, de-a atârna de superintendentele calvin și de-a observa cu stricteță (sancte et illibate) punctele diplomei din 10 Octomvrie 1643 ³⁾. Vlădicia lui Daniil a fost scurtă. În 1663 Făgărașul ajunge în posesiunea principesei Ana Bornemisa, soția lui Mihail Apafy, care urmând politica religioasă a Susanei Lorántfy, supune prin decretul din 11 Aprilie 1665 bisericele românești din acest district jurisdicției consisto- rului reformat din Făgăraș, dându-i dreptul a-le vizita după planul alcătuit de văduva lui Gheorghe Rákoczy I. ⁴⁾.

În 1662 Românii din Deva sunt opriți prin rescript domnesc de-a pune cruci pe morminte, a da pomeni după nunți și de-a folosi la slujbele bisericești ceremonii, »cari se împotrivesc Cuvântului dumnezeesc și obiceiurile creștine, pentru că Hristos nu poate petrece împreună cu Belial« ⁵⁾. Porunca aceasta a fost renoită la 1679.

Slujbași de-ai statului cutrierau în zilele de post satele românești, silind locuitorii să mănce bucate de dulce. Astfel

¹⁾ Borovsky, o. cit. p. 39—43 passim.

²⁾ Monumenta comitialia regni Transylvaniae XVII, p. 76.

³⁾ Bunea, Vechile episcopii p. 113—114.

⁴⁾ Magyar protestans egyháztörténeti adattár VIII évf. p. 129—30.

⁵⁾ Hunyadmegyei történelmi és régészeti társulat évkönyve. tom. II, (1884) p. 43.

bieții oameni erau siliți să pregătească în zilele acestea câte două feliuri de mâncări: una de post, pe care o consumau, și alta de dulce pe care o arătau slujbașilor calvini ca să scape de pedeapsă. Soarta poporului nostru a devenit în urma acestor prigoniri barbare atât de tristă și umilită, încât lezuiții, cari petreceau în Ardeal o asemănau cu moartea poporului jidovesc din Egipt¹⁾.

ZENOVE PÂCLIȘAN.

Doctrina despre uciderea ereticilor.

Răspuns.

În o revistă dela noi sub titlul »*Dăm lămuriri*« se formează o seamă de acuze nebazate la adresa multor bărbați de știință catolici cu scopul să se discrediteze biserica Romei în fața obștei românești, prezentându-o ca pe o pepinieră, unde se cultivă învățături periculoase. Autorul articolului firește nu studiază chestia în original, ci se mulțumește să culeagă din izvoare de-a doua mână, încrezându-se în vorba cutărui auctor anonym din *Kölnische Volkszeitung*²⁾. Insuș paterul Lépicier, cu care se ocupă revista în deosebi, se plânge, că acel anonim i-a citat câteva texte din op, greșit, schimonosindu-le. Și lucru de mirat! Confrontând acestea texte, am aflat, că sunt aceleași pe cari le citează și numita revistă bisericească română în defavorul lui Lépicier³⁾.

¹⁾ Vorbirea episcopului Teofil Szerémi, ținută în sinodul de primăvara anului 1697. Nilles, *Symbolae* I, 166. »Dovada« nouă, adusă de dl dr. Silviu Dragomir în nrul de Paști al »Telegrafului român« pentru a dovedi, că actele acestui sinod sunt o falsificație a lezuiților, e, să ierte cititorii, un fleac. Procedura dlui Dragomir nu ne miră: așa e doar »istoricul« care a afirmat în »Neamul românesc literar« (nr. 28—1911), că scrisoarea trimisă de Mihail Apafy în 24 Maiu 1664 ctitorilor mănăstirei Bălgradului e necunoscută istoriografiei române, cu toate că aceasta eră publicată în »monumenta comitialia regni Transylvaniae« vol. XIV p. 67—68 de unde a reprodus-o canonicul Bunea în opera sa »mitropolitul Sava Brancovici« p. 70—71, despre care dl Dragomir vorbește în acelaș număr al »Neamului românesc literar« cu o deosebită »competință«.

²⁾ Nu știu într'adevăr de unde provine atâta încredere. Această foaie în multe privințe este cam liberală.

³⁾ Vezi »Thaumasti metamorphosis« pag. 25. 26.

Revista aceasta susține așadară, că mulți autori catolici, în cărți provăzute cu *clauzula de aprobare* a autorităților bisericești, afirmă, că biserica catolică are dreptul de-a decretă *uciderea ereticilor*. Dintre toți se pare că i-a picat tronc la inimă pâr. servit Alexius Maria Lépicier, profesor de dogmatică la institutul de propaganda fide în Roma. Nu uită să-i însire toate slujbele ce ocupă: consultor a congregațiunii sacramentelor, a congregațiunii de propaganda, a congregațiunii studiilor, membru a comisiunii papale a Bibliei etc. și om de încredere a papii. Intenția e vădită. Vrea să deă în noi, cari am ascultat prelegerile lui și în autoritățile romane, cari îi aproabă astfel de învățături. Numai cât pagubă de atâta osteneală pierdută înzădar..

Înainte de toate e adevărat, că Lépicier apără părerea, că biserica are dreptul de-a ucide ereticii. Dar rog să nu grăbiți cu judecata. Ascultați și feliul cum pledează pentru ea.

a) Savantul profesor vorbește numai de ereticii, cari *conștii*, de bună voie s'au lăpădat de credința adevărată; cari profesează erezia publice și prin pilda și sfaturile lor periculoase, cearcă să atragă și pe alții în mrejele lor. Aceștia, fiindcă corump credința adevărată, în feliul descris, sunt mai păcătoși decât falzificatorii de bani și astfel vrednici de pedeapsa de moarte ¹⁾.

b) Despre cei născuți în sânul ereziei sau necredinții adauge pag. 210 al aceluiaș op, că nu trebuie siliți în nici un chip să primească credința, căci a crede *aparține voinții* ²⁾.

c) Chiar când biserica ar decretă pedeapsa de moarte contra vreunui eretic, aceasta n'o poate execută ea, ci numai forul civil ³⁾.

d) De altcum discuția chestiei preste tot este mai mult teoretică decât de-o valoare practică, cum afirmă corect Katholische Kirchenzeitung an. 1910 p. 809 și recunoaște însuș pâr. Lépicier. În ediția a doua a cărții sale »De stabilitate et progressu dogmatis, p. 206 anunță doară, că biserica s'a ferit totdeauna să folosiască, ea direct, dreptul sabiei și chiar și de dreptul de-a decretă pedeapsa capitală, s'a folosit *rar*, relative

²⁾ De stabilitate et progressu dogmatis, p. 194.

⁴⁾ At de iis, qui in haeresi aut infidelitate nati sunt, aliter decernendum est: scilicet, nullo modo sunt illi ad fidem compellendi, quia credere voluntatis est.

³⁾ op. cit. pag. 197, 200, 201, 203.

*chiar foarte rar*¹⁾. Acelaș lucru îl spusese și în ediția I, p. 187.

e) Lépicier dă voie oricui, să apere și părerea contrară, după cum i-a plăcea mai bine. Lipsește în materia aceasta definiție bisericească²⁾. Nu poate fi așadară adevărat, că Lépicier pe ceice apără părerea contrară îi face *rătăciți dela calea adevărului*,

t) Acest autor barbar (!) apoi zice³⁾: »Biserica ca mamă blândă, nu numai, că se înfioară de vărsare de sânge. dar chiar și cu adevărații delincvenți s'a obișnuit să tracteze mai blând decât i-ar îngădui legea. Ea imitând pe Hristos mielul cel blând, rabdă asuprire, dar nu asuprește pe nimeni, acomodând asprimea disciplinei împrejurărilor de timp, loc și persoane. Să nu creadă nimenea, că noi ne bucurăm de pedepsele trupești cu cari au fost loviți vreodată ereticii sau că am dori ca iar să se reintroducă: dimpotrivă suntem firm convinși, că blândeța și răbdarea ajută mai mult decât decretarea pedepselor«.

Poate se vadă deci publicul cititor, că revista s'a năpustit pe nedreptul asupra unui bărbat ilustru, ca profesorul Lépicier, care deși tânăr a scris numai puțin de 24 volume mari de cărți și se bucură de o faimă mondială, fiindu-i o mulțime de opere deja traduse în diferite limbi.

Notez în treacăt, că la acelaș institut de Propaganda Fide, profesorul de drept canonic Soglieri, avocat al curiei romane, canonic al catedralei S. Petru, intim al papei etc. etc., în cartea »Iuris publici ecclesiastici elementa« provăzută cu clauzula de aprobare a forurilor din Roma, învață la p. 184. nr. 245, contrar părerii lui Lépicier, că biserica n'are drept să rostească nici o sentință de moarte⁴⁾. Notez iarăș în treacăt, că tot în Roma inumană (!) a trăit cardinalul Felix Cavagnis, mort de curând, care în opul »Institutiones juris publici ecclesiastici« ed. III. vol. I. p. 199, 200 susține iarăș, că biserica n'are drept să rostească sentința capitală asupra nimănui. Cartea a apărut firește provăzută cu aceeaș clauzulă de aprobare. Se poate?? Se

¹⁾ »ipsam vero, non solum ab usu gladii semper se abstinuisse, sed etiam potestate poenam mortis decernendi, raro, imo relative rarissime, usam fuisse..

²⁾ Thaumasti metamorphosis p. 40.

³⁾ Thaumasti metarmophosis p. 52.

⁴⁾ Attamen ecclesia neque aliis atrocioribus vexationibus, neque poena mortis utitur; imo quoad mortis poenam probabilis sententia est Ecclesiam capitibus poenam inferre non posse.

poate! În Roma e cu mult mai mare libertate de învățământ decât s'ar crede. Până când un lucru nu e definit din partea bisericii în chip autentic, se permite orișicui să îmbrățișeze părerea ce i-se pare mai bazată. Clausula de aprobare nu înseamnă așadară — ar fi bine să și-o însemne anumiți domni — că mai marii bisericii catolice se identifică întru toate cu cuprinsul unei cărți.

În acelaș articol se pomenesc și alte nume ilustre, cari fac fală numelui catolic. Între acelea citesc numele lui Bonomelli, Monsabrè, Billot, Brors etc. Toți aceștia ar fi apărând așadară aceeaș învățătură! Să răsfoim operele lor și să constatăm adevărul.

În *Esposizione del dogma cattolico** a păr. Monsabrè, tradusă italienește de episcopul Bonomelli, în conferența 58 p. 191 în notă, aflu următorul pasagiu alui *Bonomelli*: »Societatea civilă putea să ucidă pe eretici, pentru *susținerea ordinii publice*, dar niciodată numai *singur din motivul, că erau eretici**¹⁾. Aceasta înseamnă, că pot fi uciși când prin conduita lor, vatămă *siguranța publică*.

Ce privește apoi pe Monsabrè însuși, recomand acelei reviste să citească întreagă conferența 58, în care vestitul predicator al catedralei Notre Dame din Paris, se ocupă pe lung și pe larg cu puterea bisericii de-a dicta pedepse. În corpul acelei conferențe ce se extinde pe 57 pagini și mai bine, n'am aflat un singur pasagiu în care acest autor ilustru, o glorie a Franței, să susțină, că biserica ar avea drept să ucidă ereticii. Dimpotrivă din notele dela pagina 194, 195, 204, 206, 207, explicative a locurilor respective din conferență, se vede limpede spiritul său blând și conciliant.

Citează actele publice ale papilor Clemente IV, Sixt IV, Alexandru VI, Leo X, Paul III, cari în decursul incviziției pururea au fost apărătorii zeloși ai acuzaților, excomunicând pe autorii sentințelor capitale, cassând sentințele lor, amenințând chiar și pe regi, și rumpând cu ei legăturile diplomatice etc. Tot el notează, că biserica a îndemnat statul la represalii contra ereticilor numai când aceștia *conturbau ordinea publică*: aprindeau, jefuiau, omorau, voiau să pună mâna pe frânele puterii cu forța²⁾.

¹⁾ Poteva la società civile uccidere gli eretici per mantenere l'ordine pubblico. ma non mai per questo solo che erano eretici.

²⁾ Monsabrè op. cit. p. 194, 195.

Nu e decât repetiția aserțiunii lui Bonomelli, citată mai la deal. În nota de la finea conferinței Bonomelli recomandă apoi celorce vreau să aibă informație exactă despre incviziția spaniolă, o carte alui Hefele episcop de Rottenburg, fost profesor la Bonn, în care ex professo se ocupă cu ea, combatând pe mincinosul preot apostat spaniol Llorente. Ce privește cartea lui »Brons« A. B. C. pentru catolicii de toate stările, n'am aflat nicăiri teoria, că bisericii i-ar fi permis să ucidă pe eretici, nici sub titlul »eretici«, nici sub titlul »incviziție«. Aflu sub titlul »eretici« numai cuvintele: »Să se noteze apoi, că noi chemăm eretici numai pe aceia, cari se opun cu încăpăținare adevărului cunoscut«. Nu aflu și restul cuvintelor revistei des pomenite: »Desigur acesta e un mare păcat, pentru care, după cum ne învață sf. Scriptură și-a atras asupra sa pedeapsa vecinică a iadului; prin urmare ereticul a meritat și moartea pământescă«. Sau poate nu le aflu, pentru că am înaintea ochilor ediția (II) italiană a acelei cărți?! Deie-mi lămuriri cei interesați. Din contră, sub același titlu »eretici« află acest răspuns: »De ce se aruncă piatra contra bisericii catolice? Nu eră autoritatea bisericească, carea ardeă pe eretici; ci autoritatea civilă; ea decretă și execută astfel de pedepse¹⁾.

În fine cardinalul Ludovic Billot S. I, în »*Tractatus de ecclesia Christi*«, »ed. III. p. 481, §. 2: are referitor la această chestie următoarele: »Până acuma a fost vorba de pedepse vremelnice, cari nu merg până la vărsare de sânge, cum e spre pildă pedeapsa de moarte sau mutilarea. Căci ce privește aceasta din urmă e absolut sigur, că ea n'a fost *niciodată* hotărâtă sau executată prin vre-o lege sau sentință de a bisericii. Și de aci a derivat controversa dintre canoniști și teologi, că oare are biserica sau ba dreptul sabiei. Dela astfel de dispută care se pare destul de oțioasă, mi-s'a părut, că trebuie să mă abțin, pentru ca să aduc înaintea numai ceea ce e sigur și recunoscut de toți catolicii«. Așadară nici cardinalul Billot nu merită vre-o cenzură. El din contra susține, că judecata sau sentința capitală trebuie lăsată principilor lumești și că biserica a oprit aspru prin canoane clericilor să se amestece cumva în cauze de atare natură. Așa ceva n'ar armoniza cu blândeța ce trebuie să caracterizeze pe clerici²⁾.

¹⁾ Vademecum del cattolico nr, 68, p. 120. an. 1909.

²⁾ Op. cit. p. 484.

Citatul din manualul lui Marianus de Luca S. I. profesor la universitatea Gregoriană din Roma »*Institutiones juris ecclesiastici publici*« an 1901 iarăși este schimonosit. Nu găesc la p. 261, de unde e scos citatul frazele: »Acolo unde permit împrejurările și astăzi ereticii, sunt a se pedepsi cu moarte. Fără îndoială ereticii *trebuie* osândiți de către biserică la *moarte*, căci altcum ar putea fi excomunicați ceea ce ar putea fi pentru ei o pedeapsă și mai mare«. Recunosc de altcum, că Luca apără dreptul bisericii de-a putea pedepsi pe ereticii *formali* și *publici*, cu moarte, numai cât dreptul de executivă nu-l atribuie bisericii ci statului. Aceasta se vede din faptul, că la p. 148 nr. 4 al aceluiaș op, unde vorbește despre dreptul sabiei al bisericii, se referă la bulla »*Uuam sanctam*« alui Bonifaciu VIII, care zice între altele: »*Uterque ergo est in potestate ecclesiae, spiritualis scilicet gladius et materialis. Sed is quidem pro Ecclesia, ille vero ab Ecclesia exercendus*«... Va se zică puterea materială o deprinde pentru biserică *statul*.

Despre Taparelli în sfârșit, ca să nu-l omit nici pe el, află la pag. 393. a opului său »*Saggio teoretico di dritto naturale etc.*« că chiar apără biserica de acușele nedrepte ce i-s'au adus pentru incvizitia spaniolă, și că la pag. 390 sub nr. XCI, declară, că nu biserica a fost de vină pentru pedepsirea cu moarte a ereticilor, ci tribunalele civile, cari procedau conform codicelui penal civil de pe acelea vremuri.

Vedem dară, că acușă ce li-se aduce bărbaților acestora catolici nu e destul de dovedită. Studiarea conștientioasă a opurilor originale ni-i prezintă într'o lumină de tot favorabilă. De altcum chiar și dacă s'ar putea dovedi, că unul sau altul dintre autorii catolici propune această învățatură, *aceleia* nu i-s'ar putea atribui, cum am mai reflectat, valoare mare. Până când biserica nu definește ceva în chip autentic și sărbătoresc, e permis ori cărui autor să îmbrățișeze, care părere i-se pare mai bună și mai acceptabilă. In certis unitas, in dubiis libertas, in omnibus charitas¹⁾.

Dr. ALEXANDRU NICOLESCU.

---

¹⁾ Țin să declar, că opurile pomenite în articol le am toate în original și le pun la dispoziția oricui.

Pregătirea preotului la celebrarea sfintei Liturghii

— Scrisoare. —

Scumpe prietine, ți-am scris (nr. 2,) despre marea datorință, ce o are preotul de a se pregăti cât mai conștient la celebrarea deamă a sfintei Liturghii, indicând și unele mijloace privitoare la pregătirea remotă. Am amintit (nr. 4.), ca cea dintâi condițiune pentru o astfel de pregătire, vieța de model a preotului, — apoi rugăciunea și meditațiunea.

Acum î-ți scriu despre mărturisirea sacramentală, având dorința ferbinte, ca cât mai multe conștiințe adormite să se deștepte, să se trezească și să vadă atât prăpastia, ce o deschide indiferentismul față de aceasta taină, cât și marele bine, ce rezultă din mărturisirea bună. — Se va trezi oare și conștiința vecinului tău, despre care-mi scrii, că numai odată se mărturisește în an și atunci grăbit și fără pregătirea recerută? Dumnezeu știe! Surdului înzădar îi vorbești, orbului înzădar îi areți colorile și-i apropii de ochi chiar și cea mai intensivă lumină. Așa se face și cu cel mort sufletește, dacă el nu-și dorește și nu-și vrea învierea. Și, să nu ne uităm, între toți surzii și orbii sufletești, cele mai surde și mai orbite conștiințe le au preoții, cari perseverează în păcate. Aceștia nu se trezesc nici dacă li-se strigă, nici dacă se scutură, nici dacă se aruncă apă pe ei și uneori nici chiar dacă se aruncă din un loc în altul: din o parohie în alta.

Sentimentul moral al acestor preoți, nu s'ar putea zice necultivat, ci infundat și înădușit de duhul acestei lumi, ori de fărădelegi, rămâne nemișcat, fiindcă înțelesul nu le prezintă nici ceva atrăgător și înveselitor, nici ceva înfiorător. Judecata lor nu se formează în temeiul motivelor de ordin supranatural: pentrucă există Dumnezeu vrednic de iubire mai presus de toate, pentrucă au suflet mai de valoare decât tot ce constitue lumea și pentrucă există raiu cu bucurii, cari n'au pătruns nicicând inimă omenească și iad cu veșnice torturi, — ci se formează după plăcerile efemere ale trupului. Din motivul acesta sunt așa pământoși, așa nemișcați când vorba e de îndreptarea vieții lor, de câștigarea și păstrarea bunurilor spirituale. Unii ca aceștia se pocăiesc rar și de regulă numai pe urmă bătăilor puternice a unei grații extraordinare.

Iubite, între suflet și trupul viu, între spirit și carne, între datorie și plăcere, între sentimentul etic și cel senzual totdeauna e antagonism. Armistițiul aici, între acestea două nu se dă. În lupta aceasta o parte e învingătoare, cealaltă învinsă. Învinge sufletul și avem virtutea. Învinge trupul, dar spre nefericire! Deraiază și se sfarmă. Din și în ruinele și sfărmiturile acestea crește păcatul. Și, dureros, toți ne abatem, toți cădem, toți păcătuim. Cine cade, se lovește, se rănește. Rana pricinuieste dureri și durerile lacrimi, apoi dorințe de a se vindeca, de a se scula și a se curăți de murdărie. Așa face și cel căzut în păcate. Aruncă dela sine tot ce-i venin, ce-i putred, tot ce-i cauzează întristare. Se acuză și se osândește pentru păcatul său, pentru egoismul lui disordinat. Apoi se scoală de sub epitrahir liber, cu fruntea ridicată, cu propusul de a nu mai păcătuți și de a satisface, după putință, ordinei vătămate.

De antagonismul dintre sentimentul datoriei și plăcerile corpului noi preoții nu suntem scutiți chiar de loc. Din contra, pofta ochilor, pofta trupului și trufia vieții, — se pare, — sunt mai vehemente și mai necruțătoare în preoți, decât în mireni. În lupta aceasta se murdărește și sfârtică de multeor și haina sufletului nostru. Uneori cădem dureros, ne rănim grav, ne ucidem sufletele, cari cu vigoarea lor, cu sănătatea și cu frumseța lor, ar trebui să influențeze asupra altora, cum influențează, în lumea fizică, razele soarelui, ori un cer splendid, ori un câmp plin de flori mirositoare și de ierburi vindecătoare. În cazuri de acestea critice, ori chiar tragice suntem *datori* și noi, să ne descoperim altora durerea, să ne desvălim inima și să ne spunem năcazul și temerile. Pe urma acestei lucrări folositoare și necesare aflăm tezauri prețioși, cari ne înveslesc și ne îndulcesc viața.

La operația aceasta, e datorința noastră, să ne supunem cu atât mai vârtos, fiindcă suntem și administratorii sfințelor taine și ai sacramentalelor și suntem puși, să aducem Jertfa neîncruntată pentru noi și pentru întreg poporul; la Jertfa aceasta cooperăm nu numai ca oferenți ministeriali, ci trebuie să ne și împărtășim din Ea.

Preotul aplicat în cura animarum, în virtutea oficiului său, e dator, să administreze sf. taine și sacramentalele pentru binele sufletesc și trupesc al credincioșilor. În deosebi are însemnata datorință de a celebra, în fiecare duminică și serbă-

toare, sf. Liturghie pentru popor. Lucrările acestea sfinte trebuie tractate în mod demn, cuviincios, în mod sfânt. Iar aceasta se înfăptuiește numai atunci, când preotul e în statul grației, când e fără păcat mortal. Altcum preotul în loc de aș câștigă merite cu slujbele sale, își câștigă demerite; îmbogățind pe altul sufieteste, el sărăcește și se aruncă în ghenă, cum se aruncă, în gunoi, apa murdară, după ce s'a întrebuințat la spălat.

De vreme ce preotul nu știe timpul, când e poftit să administreze vre-un sacrament, — abstrăgând dela alte motive, — e în interesul sufletului lui, ca totdeauna să fie în statul grației deosebit atunci, când e vorba de celebrarea Liturghiei, la care trebuie să se și cuminece. Acela, care nu se năzuiește spre aceasta curățanie, dovedește ignoranță, ori ușurătate, ori insuficiență de a putea înțelege însemnătatea poruncii și învățătura: „*să se ispitească omul pe sine, și așa din pâine să mănânce, și din păhar să bea, că celce mănâncă, și bea cu nevrednicie, judecată lui își mănâncă și bea, nesocotind trupul Domnului*“ (I. Cor. II, 28—29).

Ispitirea aceasta o fac laicii cu mare atențiune și fiecare preot grijeste, ca aceia să se examineze, neadmițându-i la împărtășirea cu sf. Cuminecătură, dacă sunt nepregătiți și, prin denegare, nu se vatămă sigilul sacramental. Rar va fi credinciosul cucernic, pe care un preot l-ar admite la sf. Cuminecătură în mai multe luni, ori chiar în un an întreg, supunând, că acela ar spune, că nu se mărturisește numai din an în an. Dar preoți, cari se mărturisesc numai odată în an și se cuminecă de mai multe zeci de ori, sunt și în câte un ținut, prea sunt, deși mediul, în care trăiesc, ocupațiunile lor și neglijința actelor de pietate îi aruncă nu numai în păcate veniale, ci și în păcate de moarte, la cari cugetându-se, ar putea zice: *»de vom sice, că păcat nu avem, pe noi înșine ne înșelăm, și adevăr nu este întru noi... de vom sice, că nu am păcătuit mincinos facem pe Dânsul, și cuvântul lui nu este întru noi*“ (I. Ioan 1, 8. 10).

Dacă de pe mobilele din o casă nu s'ar șterge pravul mai mult timp, un an chiar, cât de încărcate ar fi, și ce s'ar alege din ele, dacă s'ar expune în liber influinții aerului, căldurii, luminii, vântului și umezalei? Așa e și cu sufletul preotului expus la nenumărate ispite, fiind în frunte și pe treapta cea mai ridicată.

Biserica, cunoscând natura omenească, aplicată spre păcat și în clar fiind cu marea răspundere împreună cu celebrarea

sfintei Liturghii, a prescriș și a demândat preoților, ca, înainte de celebrare, să se curățească prin mărturisire. Se prescrie anume: » *Vrând preotul, să săvârșească dumnezeiasca Liturghie, este dator mai înainte de toate să fie mărturisit și împăcat cu toți, și să nu aibă ceva asupra cuiva, și să-și apere, cât va putea, inima de cugete rele, și să se contenească din de seară...*“ (Lit. ed. 1900. p. 55.), iar sinodul arhidiecezan din 1869. (c. 9.) legiferează așa: „*La sf. Liturghie ... preoții se vor apropia: a) curățiți de păcate de moarte prin sf. Mărturisire, sau, nefiind la îndemână preot, cu înfrângerea cea deplină...*“ În fața acestor prescrieri limpezi e de prisos să mă mai referesc la scrisul teologilor, cari de altcum unanım învață tot în felul acesta.

Preotul se roagă, ce e drept, aproape pe fiecare pagină a liturghierului, ca Dumnezeu să-i curățească păcatele, să-i șteargă fărâdelegile, ca sufletul lui să nu se piardă cu cei necredincioși și vieța lui să nu fie cu bărbații sângiurilor, ca sf. Cuminecătură să-i fle spre iertarea păcatelor și spre sfințire etc.; dar rugăciunile acestea pot șterge numai păcatele veniale, iar păcatele mortali numai dacă rugăciunile sunt împreunate cu mare și sinceră durere, cu părere de rău perfectă, carea învoalve în sine și propusul de a se mărturisi cât mai curând, la câteva zile după deșeptarea acelei.

Vezi, iubite, că chiar biserica răsăriteană pretinde mărturisirea deasă a preoților, despre ce vorbind unor preoți răci, indiferenți, cu suflute de năimiți spun, că aceasta e lucru străin, e lucru papistășesc. Și dureros din cale afară, că astfel de argumentare stupidă și malițioasă are sprijinitori, dacă cu vorba nu, cu fapta, destui. În chipul acesta se pierde credința, moralul superior al vieții preoțești și urmează descompunerea organismului, în care s'a omorît sufletul. Am mângâierea, că tu și alți mulți ca tine vă veți purta cu sinceră compătimire față de astfel de dușmani ai bisericii, acărei servitori se zic, și cu tot disprețul față de învățătura, ori practica lor, cu carea se năzuiesc a stânge lumina sfințeniei și în alții. O serie întregă de porniri și lucruri bune arată, că suntem în ajunul unei renovări sufletești, carea trebuie începută în suflutele noastre ale preoților, fiindcă noue ne grăiește Domnul: „de nu veți ascultă, și de nu veți pune întru inimile voastre, ca să dați mărire numelui meu, . . . voiu trimite peste voi blăstăm și voiu blăstămă binecuvântarea voastră . . . și voiu risipi binecuvân-

tarea voastră și nu va fi întru voi, că voi nu puneți întru inima voastră“ (Mal. 2, 2).

Nu de mult mi-a obiectonat un frate preot, că mărturisirea deasă pentru preoții rurali e împreună cu multe inconveniente și mari greutăți. Ști, ce am făcut? I-am descoperit procedura ta. Cum mergi tu la unul din vecinii tăi nu numai în zile de bucurii familiare, ci și altădată, în scopul să discuți chestiuni serioase bisericesti, școlare, literare, sociale etc. și ca să-ți descoperi, în mărturisire sacramentală, toată inima, cerându-i sfaturi și ajutoare spirituali spre a putea face tot mai mari și mai constante progrese în virtute. I-am spus și aceea, cum uneori te mărturisești în oraș, unde convenind cu vre-un preot, îi descoperi la o parte, păcatele, slăbiciunile și ispitele fără să te pui în genunchi, ori să-ți pună epatra-hirul pe cap, și dobândești iertare fără ca confesarul să-ți facă cruce deasupra capului, ori să mai riciteze rugăciunile de înainte de mărturisire, anticipate de tine. Tot ce-i necesar, omiteti, ca să nu atrageți atențiunea târgului și săvârșiți esențialul: mărturisirea sinceră, umilă, întreagă și secretă din partea ta, iar din partea confesarului judecata și absoluțiunea.

Ceeace ce faci tu, pot face și alții și poate fiecare, numai să voiască. Inconveniențele și greutățile, ce se scot la iveală, — dispar îndatăce penitentul se prezintă la confesar binepregătit; iar binepregătit se va înfățișa înaintea părintelui spiritual, dacă va avea obiceiul frumos și foarte folositor, cum cred, că are aproape fiecare preot, de a-și *examină conștiința zilnic* cel puțin odată, seara. Fără examinarea zilnică a conștiinței nu poate fi vorba de îndreptare, de premenire sufletească și de progres constant în virtute. Precum un proprietar își vizitează casa des. și totdeauna îndreaptă, cârpește și înfrumusețează câte ceva, altcum casa s'ar ruina, și precum un stăpân se informează despre lucrările ispravnicilor și a muncitorilor săi, dacă vrea să nu ajungă la sapă de lemn: tot așa trebuie să ne examinăm și noi facultățile sufletului: mintea și voința apoi ochii și limba, dacă vrem să nu ne pierdem haina de nuntă: grația.

Examenul diligent al cugetelor, sentimentelor, al vorbelor, faptelor și omisiunilor e temeiul sigur al perfecțiunii morale. Cu ajutorul lui ne scăpăm și curățim de păcate, de greșele și de patimi, ne întărim în virtute și ajungem la cunoașterea noastră proprie. Din motivul acesta, ispitirea conștiinței se re-

comandă călduros și inzistent din partea tuturor bărbaților mari, până și din partea păgânilor. Seneca scrie (De ira): „În fiecare zi țin judecată asupra mea. Seara, dacă stâng luminarea și se liniștește totul, scrutez ziua întreagă și-mi cercetez toate faptele și vorbele. Nimic nu ascund și nimic nu trec cu vederea“. Așa au făcut Cicero, Plutarch și toți pitagoreii. Și așa face azi fiecare creștin bun și mai ales fiecare preot. Numai în un examen imparțial putem ajunge la convingerea, că noi suntem cauza multor nefericiri, pentru cari invinuiim pe alții. Auzi, ce zice Domnul: „Cu stângere s'a stâns tot pământul, că nu este bărbat, care se puie în inimă“ (Ierem. 12, 11). Cât se scrie și se și citește la noi, dar rămânând mâncarea aceasta nedigerată, nereflctând asupra celor scrise și întâmplare, progres în bine nu se observă în viața multor știutori de carte!

Iubite, tu știi, că țărani noștri în unele părți, n'au idee despre examinarea zilnică a conștiinții și despre importanța ei. Responsabili pentru această ignoranță sunt preoții, cari nu i-au învățat și nu-i învață. Dacă ar avea știința aceasta, de mare preț mulți, surprinși de moarte, s'ar mântui și dacă n'ar avea preot lângă ei, căci zice apostolul: „că de ne-am fi judecat pe noi singuri, nu ne-am fi osândit (I. Cor. 11, 31).

În examenul acesta deprindem acte plăcute lui Dumnezeu și folositoare nouă. Anume: 1. mulțumim lui Dumnezeu pentru toate binefacerile, de cari ne-a învrednicit; 2. li cerem lumină și ajutor, ca să ne putem cunoaște și recunoaște toate păcatele; 3. ne examinăm cu deamăruntul lucrările bune, câte am îndeplinit, și toate păcatele, ce le-am comis în aceea zi, după specia și numărul lor; 4. văzându-ne păcatele și cunoscând răutatea lor, deșteptăm în noi părere de rău sinceră și umilită și 5. ne hotărîm, să începem și continuăm o viață mai bună, deamnă de un creștin și mai ales reclamată de înalta demnitate preoțească.

Nu mă îndoiesc, că, tu iubite, nu numai îți reamintești cu multă dragoste rugăciunile de înainte și după examenul conștiinții, ce-l făceai, seară de seară, în seminar, ci le recitezi și acum. Ca și alții să cunoască cel puțin după cuprins acestea frumoase rugăciuni, le copiez și aici:

»Impărate ceresc etc.

»Doamne Domnitoriule, Impărate al ceriului și al pământului, Dumnezeu meu, carele prin nemărginirea Ta ești de față în tot locul, iată sunt înaintea Ta, ca să mă închin Ție și Te adoresc din tot sufletul meu. Indu-

ră-te spre mine și binevoește a primi împreună cu adorațiunile mele și umiltele mele mulțumite pentru toate binefacerile și cu deosebire pentru acelea de cari m'ai învrednicit în ziua aceasta.

»Tu Doamne nu încetezi, a mă încercă de binefaceri, dar cum cores-pund eu la atâta bunăvoință dumnezeiască? O, cât trebuie să mă rușinez, cugetându-mă la nerecunoștința mea. Si îndrăzni-voiu, să mă dau somnului fără a mă fi împăcat cu Tine? Deci o, iubite Părinte, care vezi năcazurile mele și le compătimizești, îndură-te, rogu-Te spre mine, luminează-mi mintea și mișcă-mi inima, ca recunoscându-mi păcatele părându-mi rău de ele, să le pot mărturisii cu umilință înaintea Ta, și, în speranța de a fi obținut iertarea, să mă pot lăsa în brațele Tale iubitorule de oameni.

»Să ne cugetăm la păcatele, ce le-am comis astăzi cu cugetul, cu cuvântul, fapta și omisiunea, în particular la acelea, în cari cădem mai adeseori și la defectele, ce le-am comis contra rezoluțiunii din meditațiunea de astăzi.

(După câțva timp de examinare).

»Să cerem dela Dumnezeu cu toată umilința iertare de toate păcatele noastre, propunându-ne firm cu ajutorul Său de a nu-L mai vătămă, și să ne punem în starea accea în carea am dori să ne aflăm în oara morții noastre.

(In fine).

»O, Doamne Măiestate nemărginită, cât sunt de vinovat înaintea Ta. Eu o mărturisesc cu toată umilința și recunoscându-mă de atare, mă îngrozesc, când mă cuget la judecata Ta cea dreaptă. O, eu mă apropiu în fiecare zi dr veșnicie, și nu știu ziua, în care voiu ajunge și voiu vrea eu, să fiu în păcatele acestea până în momentul acela înfricoșat. Și dacă aş muri în această noapte, ce ar fi de mine? Doamne Dumnezeul meu, care nu voiești moartea păcătoșului, ci să se întoarcă și să fie viu, lasă-mă rogu-Te în numele Fiului Tau și Domnului meu Isus Hristos, nu mă judecă în mânia Ta. El e care cere pentru mine îndurarea și eu îmi împreun rugăciunea mea cu cererea Lui pentru milă și îndurare. E adevărat, că am păcătuit, dar acum îmi pare rău din toată inima. Le plâng cu Petru și cu Magdalena, le urăsc mai mult decât orice alt rău, căci prin ele Te-am vătămat pe Tine bunătațe infinită, pe care eu promit a te iubi mai pre sus de toate! Sunt resolut și-mi propun firm de a nu mai păcătui și de a mă feri de tot ce mi-ar putea da anză ca să Te vatăm în viitor, asemenea îmi propun de a mă mărturisii cât mai curând și de a folosi mijloacele celea mai eficace spre a-Ți rămâneă pururea credincios. Indurarea Ta nu poate urgisi o inimă înfrântă și umilită, care să întoarce la Tine. Și dacă nu sunt atari dispozițiunile mele fă-le Tu Doamne pentru meritele Fiului Tău și Domnului meu Isus, Celce pentru mine s'a făcut om, s'a răstignit și a murit pe cruce, și pentru rugăciunile Preacuratei Fecioare, în carea după Dumnezeu i-mi pun toată speranța mea și ale tuturor sfinților Tăi...« Născătoare de Dumnezeu etc. Tatăl nostru etc.

Rugăciunile acestea se pot citi, cu mult efect, și la misiunile poporali, după predicele de seară.

Iubite, rogu-te, să nu slăbești nici în viitor cu mărturisirea și examenul zilnic al conștiinții și să nu-ți fie greu a îndemna, cu prudență și blândețe, și pe alții, să folosească și mijloacele acestea puternice la pregătirea pentru celebrarea deamă a sfintei Liturghii. Nu omite nici de acum înainte a repeta și fiilor tăi sufletești obligamântul de a se ispiți pe sine. În chipul acesta vom îndulci poporul pentru taina pocăinții, despre care și un bărbat nepreocupat ca Pestalozzi scria: „Mărturisirea conține în sine puteri mari, cari sunt potrivite pentru educarea poporului. Reformațiunea a desfăcut zala, ce legă poporul de păstorul său, și nu putem tăgădui, că condițiunea fundamentală a pastorației, ce o constituie cunoașterea stării sufletești a credincioșilor, cu ștergerea mărturisirii se pierde tot mai mult și cu aceea se pierde și raportul intim sufletesc dintre preoți și credincioși. Din preoți s'au format predicatori învățați, pe cari poporul nu-i înțelege și din motivul acesta îi râde“. Citez aici și ceea ce scrie învățatul anglican Hallam: „Disciplina plină de vieață a bisericii catolice, izvorul, din care să revarsă atâta binecuvântare, e în scaunul mărturisirii. Aici păzăsc cheile, aici arde lampa, care își aruncă razele în toate părțile în câmpul larg al vieții bisericești. Fiecare biserică, care a abzis de pretenziunea aceasta, eo ipso s'a făcut incapabilă de a-și putea exercia puterea peste inimile oamenilor; iar biserica, care deprinde faptice puterea de a deslega, nu-și poate pierde domnia asupra inimilor oamenilor“.

Tu înțelegi lucrurile acestea scrise chiar și de laici, nepreocupați și străini de legea noastră. Și fiindcă le înțelegi, iubești așa mult scaunul mărturisirii, pe care î-l cercetezi cu drag pentru alții și au frică fiiască pentru tine. O, de le-ar înțelege toți preoții noștri! Și, înțelegându-le, să poarte cheile cu gând curat, cu zel sincer, și cu iubire răbdătoare! Ce muncă bogată în roade și câtă binecuvântare s'ar desprinde din o așa înțelegere adâncă a cheștiunilor în adevăr mari și hotăritoare în vieața bisericii și a neamului. Fără examenul zilnic și diligent de conștiință și fără mărturisirea deasă și a preoților din cura animarum, se slăbesc chiar și cei mai buni. Apoi ce să va alege, frate dragă, de o inimă cât de puternică, dacă arterele se varifică, dacă se împietresc, ce va fi de centru, dacă periferiile sunt slabe, fără putere, ce va fi de un organism, în care se stânge vieața?!

Iubite, te salut cu drag și-ți doresc multe bucurii sufletești pe urma muncii tale pricepute în abaterea dela rău și pe urma sânguinții tale întru întărirea în bine.

prietinul tău devotat:
SENIOR.

CRONICĂ.

Preoți la înălțimea chemării. Intre scenele infiorătoare ce s'au petrecut pe vasul „Titanic“, cari au umplut de grează lumea întreagă, gazetele au prins și pe aceea, care lămurește ținuta alor doi preoți catolici, ce se găseau pe bordul colosului din adâncul mării. Purtarea lor a dovedit în fața lumii întregi, care multă vreme nu va putea uita soarta tragică a celui mai mare vas maritim, că religia creștină are în preoții catolici din orice vreme tot atâția conducători, însuflețiți de idealele sale până la jertfirea de sine.

Cei scăpați mărturisesc, că acești doi preoți francezi, cărora li-se îmbiase chiar între cei dintâi, loc pe luntrele de salvare, n'au voit cu nici un preț să părăsească corabia, spunând că mai prefer să moară și ei, decât ca vre-unul dintre pasageri să ajungă fără deslegare în mormântul de ape. Și cei din urmă, cari au avut norocul să poată părăsi „Titanicul“ spun, că în momentele când acesta se prăbușeau cu repejiune, cei doi preoți erau pe podul năiei împărtășind, cu mâinile ridicate spre ceriu, ultima deslegare celor pe cari cu puțin în urmă i-a înghițit, cu ei împreună, apa cea fără de margini.

Eroismul acestor preoți, pentru noi este: împlinirea unei sfinte datorințe, și nici nu ne putem închipui ca un preot să aibă, în astfel de cazuri, altă ținută. Și dacă totuși am crezut, că trebuie să fixăm și noi moartea frumoasă ai acestor martori a chemării preoțești — este, pentrucă în zilele noastre, lumea vede într'ansa ceva extraordinar. Faptice însă, ar fi fost ceva extraordinar, dacă preoți catolici nu s'ar fi purtat așa, cum s'au purtat aceștia doi. Cine spune altfel, nu înțelege puterile dumnezeiești ale grației, ce trebuie să stăpânească orice inimă de preot. (ar).

*

La Alba-Iulia! Știința a constatat și recunoscut deja de mult, că *dreptul de întrunire e unul din drepturile naturali* ale omului, pe care însăși natura i-l dă și, deci, nu este un product al societății, ori al statului. Dreptul acesta ca și dreptul la viață, la onoare, la proprietate, ca și libertatea personală, religioasă și cea a muncii, ori a petiționării ofere omului îndreptățirea de a-și alege mijloacele corespunzătoare pentru atingerea unui scop cinstit. Conștiința acestui drept și mai ales uzarea lui potentează în proporții uriașe încrederea și speranța omului, îl împintenă la muncă intențită, la folosirea tuturor puterilor și a energiilor, de cari dispune, din care cauză e un motor puternic al progresului pe toate terenele vieții omenești.

De dreptul acesta natural vreau să se folosească și fiii credincioși ai provinciei mitropolitane gr.-cat. române, convocând, la Alba-Iulia, o mare adunare pe ziua de 29. Maiu c., unde se va lua poziție în fața planului de a se înființa o biserică gr.-cat. maghiară, îngremiând la aceea și din comunitățile bisericesti gr.-cat. române, cari, în virtutea bulelor papali și a legilor statului, aparțin provinciei bisericii gr.-cat. române.

Nu suferă îndoială, că Pontificele roman și Domnitorul țării au drept să înființeze noue episcopii, cu scopul ca acelea să devină izvoară de lumină, de cultură, centre de întărire în credință și factori însemnați pentru ridicarea moralului public, dar nu pot sili pe nime — și nu putem crede, că s'ar cugețea la aceasta —, ca să fie de cutare credință, ori să aparțină cutărui rit, în cazul de față, ca persoane de rit român să treacă la ritul grecesc, de care — se zice — va fi biserica, a cărei înființare se intenționează. Aceasta aparține dreptului natural al fiecărui, care trebuie apărat și susținut, iar nu înlănțuit și strivit.

În chestiunea aceasta de tot gravă, mai ales că se susține cumcă biserica plănuită are să fie o armă nedeamnă în mâna unui popor împotriva altui popor și nu un ram de maslin, un factor al păcii dorite, — și-au spus cuvântul Arhieriei nostri în memoriul înaintat Pontificelui, Măiestății Sale și guvernului unguresc. Ceea ce au făcut Arhieriei, vrea să facă și inteligența noastră, împreună cu păstorii și cu toți fiii bisericii în meetingul dela Bălgrad, unde, la mormântul Vlădicăi Atanasiu Anghel, se vor legătu credincioșii acestei biserici, că-i vor rămâneă fideli în orice împrejurări și vor lua hotărîri, prin realizarea cărora

viitorul să fie continuarea deamă a tradițiilor trecutului măreț al acestei biserici, căreia toți românii au să-i fie reunoscători pentru tezaurul bunătăților, ce au hrănit și crescut un neam întreg.

Din considerantele, acestea nu numai putem, ci suntem datori, să dăm ascultare glasului de chemare al inteligenții noastre, să mergem din toate părțile la Alba-Iulia, nu ca să vătămăm, ori răpim drepturile cuiva, ci ca să spunem, că suntem una cu Arhieriei nostri și că vrem să păstrăm ce avem.

Preoții să-și aducă aminte în acestea grele timpuri, să urmeze marelui Apostol, care în dragostea învapaiată față de neamul lui zicea: „Că aș fi poftit eu însumi a fi despărțit de Hristos pentru frații mei, rudele mele după trup“ (Rom. 9, 3), și să steie la pază, făcând totul pentru apărarea credinții poporului nostru. (sr).

*

Home-rule (hōm-rūl) Autonomia Irlandei, deplin asigurată este unul din triumfurile celea mai splendide câștigate de poporul nobil al Irlandezilor, după luptă de un veac și mai bine. Merită să cunoaștem istoricul acesteia, pentruca să ne îmbărbătăm și noi în luptele noastre.

La 1 Ian. an. 1801, se face între Anglia și Irlanda, uniunea finală, dispărând prin uneltirile lui Pitt și Castlereagh (Caslrifs) parlamentul irlandez, având Irlanda să fie reprezentată d'aci încolo în parlamentul din Londra, prin 22 membri în casa de sus, și 100 membri în casa de jos. În chipul acesta dispăre și puțină umbră de autonomie națională, ce-o avusese până atunci.

Toate nizuințele de mai târziu ale Irlandezilor tind, paralel cu câștigarea drepturilor sociale și politice, egale întru toate cu ale englezilor (emancipation), la desfacerea (repeal) acestei uniuni săvârșite contra oricărei dreptăți elementare. Primele succese mai mari sunt legate de numele inimosului Daniel O'Connell, omul providențial, *ethnogogul*, cum îl numia marele bărbat de stat Gladston, e noul Pericle care a învățat, un popor subjugat și sărac să se ridice mândru ca națiune liberă. El creă mai întâiu o organizație mai puternică politică, formând comitate și subcomitete în toată țara, în frunte cu comitetul central din Dublin. Organizația aceasta monstră s'a ridicat pe temeiul religios-moral clădit de-o preoțime, care s'a identificat cu interesele poporului. Fără conlucrarea înțeleaptă

și inimoasă a preoțimei în frunte cu episcopii, a căror suflète de eroi s'au știut avânta la înălțimea misiunii lor istorice, O'Connell nici când n'ar fi secerut triumfurile imortale, cari l'au încununat cu aureolă neperitoare. Acest concurs i-l'a asigurat credința lui mare, pe care a tradus'o în o vieată ideală de creștină, având nu numai curajul, ci simțind adevărată desfătare să deprimă și publice acte de pietate, cum sunt rugăciunea, meditațiunea, mărturisirea cuminecarea deasă, participarea la exerciții spirituali și cererea ajutoriului dumnezeesc înaintea oricărui discurs, ce electriză nu numai milioanele compatrioților, cari îl adorau ca pe un profet, ci și a dușmanilor săi politici. „Înțelegeți neamuri“.

Cu ajutoriul acestora apoi îi succeseră aproape toate planurile. La 1817 parlamentul concese, ca și catolicii irlandezi să poată avanza în flotă și armată. La 1828 e ales deputat în Clare și deja în 13 April 1829 George al IV. subscris, deși cu regret, emancipation-billul. Activitatea parlamentară alui O'Connell în Londra a fost un triumf. Toți îl stimau și respectau, deși ceva rezultate reale pentru poporul său nu fû în stare să stoarcă. Dela an. 1830 încoace efortările lui O'Connell sunt îndreptate contra actului Uniunii. Lozinca lui este deplină autonomie a Irlandei prin nimicirea acelei uniuni. Irlanda trebuie să aibă parlament egal îndreptățit cu cel din Londra. Sunt grandioase luptele purtate de el în anii 1840—43 pentru realizarea idealului sfânt. Istoria nu cred, că mai poate înregistra adunări monstre, cum au fost acelea aranjate de dânsul, 50,000—100,000 de oameni s'au adunat în Limerick, Kells și provincia Tipperarg spre a-l ascultă. În Țară numărul participanților s'a urcat la 1,000,000, cum recunoștea și ziarul „Times“; iar în *Mullaghmast* la 500,000. Din Martie — August 1843 ținură 30 de astfel de adunări monstre. Toată lumea se plecă înaintea unui astfel de spectacol unic. Se credeă ca sigur că independența Irlandei e deja asigurată; chiar și bărbați englezi erau curioși de așa ceva. Dar împrejurările se schimbară. O'Connell fu târit în 1844 pe banca acuzaților, scăpând numai în 5 Sept. 1844. Planul deci deocamdată se izbi de cerbicoșia guvernelor engleze. Marele bărbat de stat murì la 1847, 15 Maiu, în Genua Italiei. Direcția croită de el fû normă pentru urmași. De aci încolo calea eră deschisă și învingerile mai ușoare. În 1869 ministrul Gladstone desființează biserica de stat irlandeză (prot). În 1870 se formează sub conducerea lui Butt

partidul homerulers-ilor, care cere pentru Irlanda parlament și administrație autonomă (formă mai moderată decât alui O'Connell). În 1879 se formează liga de pământ sub conducerea lui Devitt, a cărei deviză a fost înlocuirea marilor proprietari prin o tagmă independentă de mici economi și boicotarea proprietarilor. În an. 1883, conducătorul irlandezilor Parnell dispune de 86 aderenți și ajută lui Gladstone în anul urm. 1886 să răstoarne guvernul conservator. Ca urmare Gladstone prezintă parlamentului un proiect de home-rule, atât în 1886, cât și 1893, dar fără succes. Totuș anul 1896 aduce o lege favorabilă Irlandezilor, care îmbunătățește starea agricolă a populației rurale. Această lege fu îmbunătățită în 1903 și 1907—8, dându-se poporului posibilitatea să-și rescumpere pământul dela domnii de pământ, punându-i la dispoziție multe milioane din budget.

În an. 1906, 1908 și 1910 se aduseră legi pentru îmbunătățirea locuințelor muncitorilor dela sate și orașe. În 1908 se înființă în Dublin o universitate catolică. În 1907 deja Birrel prezintă un „*Irish Council Act*“ parlamentului, în care se garantează Irlandei autonomia administrativă, dar nu e spre placul naționaliștilor Irlandezi. Realizarea idealului se apropie deci cu pași mari. Numai o treaptă mai lipsește. Prin ajutorul cel dau Redmond, O'Connor, Dillon, O'Brien cu aderenții lor partidului liberal contra lorzilor, idealul li-e asigurat. Asquit prezintă în 1912 home-rule-billul înaintea parlamentului și prin aceasta se încheie pagina celor mai glorioase lupte a unui popor ca ieri disprețuit, ca azi preamărit de-o lume întreagă. Salve insulă a sfinților, salve popor martir. (an).

Cărți și reviste.

Din »schița istorică« *Sfânta casă din Loreto*, prelucrată de profesorul gherian *Dr. Victor Bojor* transpiră o inimă caldă, înflăcărată pentru deșteptarea cât mai puternică și în cercuri cât mai largi a simțemintelor religioase, cari pot izvorî din contemplarea trecutului și prezentului casei, respective bisericii, din Loreto Italiei.

Tradiția pie, sprijinită pe o seamă de revelații private, și pe credința vie alor 6 veacuri, ține că părțile de casă, deasupra

și în jurul căora s'a clădit cu timpul biserica de azi, sunt rămășițe ale casei din Nazaret, în care a locuit familia sfântă, și care pela sfârșitul veacului al XIII-lea a fost trecută în mod minunat prin aer, cu ajutor îngeresc, mai întâiu în Tersatto Dalmației, și pe urmă după mai multe schimbări, pe locul, unde se găsește azi. Oricum ar simți cineva în ce privește aceasta mutare miraculoasă, din un loc în altul, a sfintei case — un lucru nu se poate tăgădui, și anume aceea, că Loreto a fost în trecut, și este și azi, unul dintre cele mai însemnate și mai cercetate locuri de pelegrinaj ale bisericii creștine. Principii lumești și bisericești lucrau pe întrecute la ridicarea nimbului și a splendorii acestei case de rugăciune, despre care multele minuni întâmplare între zidurile ei vestesc lumii întregi că nu e un loc, ca oricare altul. Și dacă atâta a fost de ajuns pentru că toate neamurile să cerce a fi părtașe gloriei, de-a contribui cât de puțin la înmulțirea podoabelor acestui sfânt locaș. nouă Românilor încă numai spre cinste ne poate fi, că vom da ascultare păr. Bojor, care ne îndeamnă să colectăm pentru un rând de odăjdii preoțești orientale, a căror lipsă se simțeste acolo foarte mult.

Insași broșura păr. Bojor, care este al 3-lea număr a »Bibliotecii din Blaj« și se poate cumpăra cu 24 fileri, se vinde pe cât știm în favorul acestui scop nobil. Cel puțin prin cumpărarea acestei broșuri să contribuim deci și noi la realizarea gândului păr. Bojor, a cărui prelucrare ne orientează foarte bine asupra condițiilor, în cari se găsește astăzi sfânta casă din Loreto.

Dacă limba ar fi puțin mai îngrijită, și aranjarea deosebitelor părți ale lucrării cevași mai logică, pentru întreagă broșura n'am avea decât cuvinte de laudă. Sunt supărătoare apoi și multele greșeli de tipar, cari pe alocurea schimbă total înțelesul. (ar).

*

Di Dr. Sebastian Stanca se ocupă în nr. 43, al »*Telegrafului Român*« de relicviile false ale bisericii catolice. Teza e aceasta: biserica catolică, și deosebit „speculația iezuitismului șovinist“ (?) a dat frâu liber cultului moaștelor, exploatând credulitatea milioanelor de credincioși, introducându-se în aceasta biserică o adevărată „anomalie și destrăbălare“, privitor la cultul relicviilor; de altă parte în biserica ortodoxă la stăruințele precaute ale „unor oameni luminați, cari au temut biserica de degenerare“, cultul moaștelor a fost redus în mar-

gini foarte strimte, și la un ceremonial foarte strict“, rămânând el, în aceasta biserică, ceea ce trebuie să fie: „un factor de mare însemnătate pentru întărirea creștinilor în credința cea adevărată, și un indemn puternic pentru călăuzirea acestora pe căile faptelor bune“.

Aceasta teză, lipsită (?) de orice colorit confesional, d. Stanca o și *probează* apoi prin o „spicuire fugară“ din belșugul datelor“, privitoare la anomaliiile din biserică catolică, găsite într'o carte de acest cuprins, apărută în 1903, a francezului Ioan de Baunnefon. Isprăvind apoi cu dovedirea părții din teza, care atinge biserică catolică, fără să mai cerce a probă, măcar cu acelaș aparat științific, partea a doua a tezei, trece la aceasta concluzie, pe care o fixăm de dragul păcii confesionale: „Și păcatul acesta (al bisericii catolice) s'a răsbunat odată amar asupra bisericii catolice, prin reformațiune. Biserica a persistat însă și mai departe în păcat, iar răzbunarea a doua poate să-i fie și mai fatală“. Ori variând aceste cuvinte, concluzia profetică a d. Stanca este c'am aceasta: Biserica catolică, care nu s'a chiar prăpădit în urma reformațiunii, poate să se prăpădească, prin o răzbunare și mai fatală, acum în veacul al douăzecilea, în urma anomaliei și destrăbălării, vârate în biserică catolică pe terenul cultului moaștelor. Iar biserică ortodoxă va „înflori“ mai departe, pentrucă într'ansa s'au găsit oameni luminați, cari au știut restringe acest cult între marginile înguste, fixate de conciliul nicean din 783.

Dupăcum vedem, „oameni luminați“ de-ai bisericii ortodoxe române prevăd o apropiată ruina a bisericii catolice, și s'ar părea chiar, că „răzbunarea și mai fatală“, ce-o așteaptă pe aceasta biserică i-se pregătește din partea bisericii ortodoxe române, care va adnexă partea nednextată încă din partea protestantismului.

Și atunci, — cultul moaștelor va fi readus la puritatea-i din veacul al IV-lea.

Difficile erat satyram non scribere! (ar).

*

În nr. 11--12 (1 Aprilie 1912) a »*Neamului românesc literar*«, d. Iorga publică prima scenă a întâiului act din lucrarea sa dramatică, intitulată »Un domn pribeag«.

E vorbă despre pribeagul fiu de domn, Ștefan, fiul lui Petru Schiopul, care a fost crescut în școala lezuiților din Innsbruck, unde a și murit.

Lucrarea d. Iorga, pe cât se poate constata deja și din fragmentul publicat, e cât se poate de tendențioasă. Tendința-i e: să prezinte Biserica catolică, și deosebit ordul lezuiților, ca o instituție, care are atâta ură față de păgâni și eretici, încât nici mai mult, nici mai puțin, dar se bucură de torturile înfricoșate și vecinice, pe cari aceștia trebuie să le sufere în Iad. Invățătura despre dragostea deaproapelui a acestei biserici, d. Iorga o întemeiază prin aceste cuvinte, cari credem că merită să le fixăm: »De ce cu ura noastră cea slabă să-i gonim, când îi așteaptă Iadul cu guri de foc și ștreanguri?«

Nu ne ocupăm de valoarea literară a lucrării d. Iorga, și nici n'o putem face, necunoscând-o întregă, dar un lucru putem spune de pe acum: O lucrare care se întemeiază pe insinuații, și — iertați cuvântul — pe ignoranță în materie religioasă, nu poate să aibă nici o valoare. (ar).

Cărți întrate la redacție:

Hattler S. I. — Tóth S. I., Floricele din rai. Pilde de tinerețe. Traducere de Augustin Răchită. (Biblioteca din Blaj nr. 4). Blaj, 1912. Prețul 24 fil.

Dr. Nicolae Bălan, Un congres biblic românesc. Retipărire din »Revista Teologică«. Sibiu 1912.

Dr. S. Dragomir, Corespondența episcopului Gherasim Adamovici și mișcarea de emancipare a clerului și poporului românesc în anul 1791. Retipărire din »Revista Teologică«. Sibiu 1911.

TELEFON.

B. Sibiu. Mulțumim pentru numărul trimis din org. nul deochiat, care vorbește despre Biserica noastră, ca despre »călcâiul lui Achile«, ca și când ea ar fi fost în trecut, și va fi mai ales în viitor, pururea un punct, unde se poate vulneră trupul neamului nostru. Dorința DVoastră nu o putem însă împlini, deoarece e sub demnitatea noastră, să ne ocupăm de acest organ, a cărui nume nu se va tipări nici când pe coloanele acestei publicații, și n'o putem face nici din mo-

tivul, că ar trebui să atingem puncte politice străine de noi, în favorul cărora acel organ cearcă să exploateze, cu atâta rea credință, primejdia ce ne amenință. De altfel lămuririle, ce dăm în fruntea acestui număr ating în treacăt și ideile scâlciate ale articolului, asupra căruia a-ți binevoit a ne atrage luarea aminte.

Dr. B. Caransebeș. Observările DVoastră, pentru cari vă mulțumim și noi, le-am comunicat cu autorul articolului din chestie. Cartea la care Vă provocați, în Blaj de fapt nu se găsește, și dacă puteți să Vă lipsiți de ea, Vă asigurăm, că nu aduceți o jertfă, de care să Vă pară rău vre-odată.

V. F. Homorod. Rugarea trebuie trimisă Dlui ministru de interne, având acelușe următoare: 1. Protocolul adunării, în care s'a hotărât înființarea reuniunii de înmormântare; 2. Statutele în 4 exemplare, din cari 3 timbrate și unul fără timbru; 3. Tabela. — Pe rugare trebuie aplicat timbru de 1 cor; pe protocol câte 30 fil. de fiecare coală; pe statute și tabelă tot atât, adică câte 30 fil. de coală. Timbrele nu se transcriu. Atât protocolul cât și statutele se trimit în 2. limbi, redactându-se columnativ în l. română și maghiară. — Inaintarea rugării nu se face *direct*, ci pe calea oficiului administrativ; în cazul Sf. Tale prin oficiul pretorial (ord. minist. de int. Nr. 1508—1875). — Constanța în bine!

P. Bologa. După 23 ani de muncă Scriptura cu adnotațiuni e aproape terminată. Păr. canonic Dr. Szmigelski spune, că până la vara anului curent va termină și Cântarea cântărilor și cartea profetului Michea, cari restează. Tipărirea acestui op, de mult așteptat, se va începe — credem — încă în cursul acestui an.

B. Bărcănești—Olt. La 8 ani după apariția primului tom, păr. proptop a scos și un al doilea tom a traducerilor sale din predicile fostului episcop de Clermont Messilon. Acesta a apărut în 1900 și se vinde pentru prețul de 3.40 cor. Adresa păr. Genț e aceasta: Nagyvárad. str. Sztároveczky 6.

S U M A R U L :

„Cultură Creștină“: O lămurire care se impune. — **Zenove Păclișan**: Biserica românească și Calvinismul dela moartea lui G. Bethlen până la Unirea cu Roma. (II. Art. final). — **Dr. Alexandru Nicolescu**: Doctrina despre uciderea ereticilor. (Răspuns). — **Senior**: Pregătirea preotului la celebrarea sfinte Liturghii. (Scrisoare). — **Cronică**: Preoți la înălțimea chemării (ar.); La Alba-Iulia! (sr.); Home-rule (an). — **Cărți și reviste**: Dr. Victor Bojor: Sfânta casă din Loreto; »Telegraful Român« (ar.); »Neamul românesc literar« (ar.); Cărți întrate la redacție — **Telefon**.

Pentru redacție răspunde: Dr. Alexandru Rusu.
Proprietar-editor: Membrii redacției.